

Lietuvių totoriai

Nr.5(76) 2004 m. gegužės mėn.
www.tatary-litwy.8k.com

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos laikraštis
Leidžiamas nuo 1995 m sausio mėn.

SANTYKIŲ ATNAUJINIMO LAIKAS

Galimas SITDYKOVAS

Šių metų gegužės 18 dieną sukako 60 metų nuo Krymo totorių deportacijos. Kryme šiai liūdnai istorinei datai paminėti organizuojami minėjimai, kuriuose Ukrainos valdžios kvietimu dalyvavo ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas. Apie savo kelionę į Krymą jis pats parašys straipsnį. Šių įvykių išvakarėse, gegužės 12 dieną, Tautinių bendrijų Namuose (Raugyklos 25, Vilnius) įvyko Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos komiteto narių ir aktyvistų susitikimas su Valstybinio Ukrainos tarptautinių ryšių komiteto pirmininku tautybių ir emigracijos reikalams Rustemu Abletifovu. Svečių iš Kijevo lydėjo mūsų Tautinių mažumų ir išeivijos departamento darbuotojai Alfonsas Kairys ir Aurelija Jundulienė.

R.Abletifovas atvyko į Vilnių dalyvauti tarptautinėje konferencijoje, tačiau panoro susitikti ir su Lietuvos totorių lyderiais. Savo sprendimą Rustemas pagrindė tuo, jog Lietuvos totoriai yra Krymo totorių giminaičiai, kurių atstovas jis ir yra. Dėl savo kraujo ryšių su Krymo totoriais įsitikinę ir daugelis Lietuvos totorių. Todėl susitikimas vyko išskirtinai šiltai bei draugiškai.

Susitikimo pradžioje Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas supažindino svečių su savo komanda. Tai – Romualdas Makaveckas, Stepas Ščiuckas, Galina Miškinienė, Jokūbas Jasinskis ir šių eilučių autorius. Po to trumpai stabtelėjo ties pa-

grindiniais Lietuvos totorių visuomeninio gyvenimo klausimais ir ryšiais su Krymu bei Kazane, kurie buvo ypač intensyvūs atgimimo laikotarpio pradžioje. Lietuvoje buvo spausdinami pirmieji vadovėliai ir knygos Krymo totoriams, jų tautinį sąjūdį palaikė Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis. Paskutiniaisiais metais ryšiai su Krymu nusilpo, nebuvo tiesioginių kontaktų. Visgi abipusis noras bendradarbiauti visada buvo, ir šis susitikimas tą patvirtina. Rustemas Abletifovas pasakojo apie dabartines Krymo totorių problemas, atsakė į klausimus ir taip pat pasakojo apie Rusijos bei Turkijos vaid-

(Nukelta į 2-ą psl.)

Susitikimo dalyviai: trečias iš dešinės Rustem Abletifov.

Turkijos Respublikos ambasadoriaus vizitas Kauno mečetėje

Dr. Adas JAKUBAUSKAS

2004 m. gegužės 6 dieną Kauno mečetėje apsilankė Turkijos Respublikos nepaprastoji ir įgaliotoji ambasadorė ponia Šanivar Kizildeli. Šiose pareigose ji pakeitė ambasadorių Ali Nazim'ą Belger'ą, kurio kadencija baigėsi šių metų vasario mėnesį. Kartu su ja į Kauną atvyko ambasados darbuotojai Nilufer Kaigisiz ir Kemal Šahin.

Susitikti su ambasadore susirinko nemažas Kauno totorių bendruomenės būrys: mečetės imamas Romas Jakubauskas, LTBS pirmininko pavaduotojai dr. Romualdas Makaveckas, dr. Jonas Ridzvanavičius, pulkininkas–leitenantas Stepas Ščiuckas, Radekas Mažitovas bei jo dukros Inesa ir Neli, mėnraščio „Lietuvos totoriai“ vyr. redaktorius Galimas Sitdykovas, Alytaus totorių bendruomenės pirmininkas Ipolitas Makulavičius, su sūnum Albertu, žmonės „Milsa“ generalinis direktorius Danielius Makulavičius. Susitikime taip pat dalyvavo LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas.

Imamas Romas Jakubauskas viešniai glaustai papasakojo Kauno mečetės istoriją, atsakė į jos pateiktus klausimus. Po to ponias ambasadorė buvo pakviesta į balkoną, kur serviruotas arbatos stalas. LTBS vardu, Adas Jakubauskas ambasadorėi padovanojo A.Drozdo, M.Dziekanio, T.Majdos „Totorių paminklų katalogo“ II ir III tomus: „Lenkijos–Lietuvos totorių mečetės ir kapinės“ ir „Lenkijos ir Lietuvos totorių raštija ir muhrai“. Savo ruožtu ponias ambasadorė susirinkusius pavaišino turkiškais saldumynais – „rachat-lukum'u“.

Šilto, betarpiško pokalbio metu pasikeista nuomonėmis apie bendradarbia-

(Nukelta į 5-tą psl.)

SANTYKIŲ ATNAUJINIMO LAIKAS

(Atkelta iš 1-o psl.)

menį Krymo reikaluose, apie ryšius su Pasauliniu totorių kongresu, apie Krymo totorių istoriją ir jų atgimimo perspektyvas.

Taigi, šiuo metu Kryme gyvena apie 300 tūkst. totorių. Kitose vietose, už Ukrainos ribų - dar 200-250 tūkst. totorių. Stambiausia Krymo totorių diaspora susitelkusi Uzbekistane, kur gyvena 180-200 tūkst. žmonių. 4 tūkst. iš jų priėmė Ukrainos pilietybę Ukrainos ambasadoje, tačiau dėl finansinių sunkumų negali išvažiuoti. Gydytojo, mokytojo atlyginimą tesudaro apie 8-10 dolerių, butai – pigūs: apskrities centre butas kainuoja 100-200 dolerių. Šalyje įvestas diktatoriškas buvusio kompartijos vadovo Karimovo režimas, o liaudis skursta.

Ar pakanka demokratijos Ukrainoje? Svečio tvirtinimu Ukrainoje demokratijos daugiau nei Rusijoje. Savo laiku, kada Krymo parlamentas ketino balsuoti už Krymo prijungimą prie Rusijos, Krymo totoriai pareiškė tokiu atveju sukilsią. Tai suveikė. Demokratijos sąlygomis lengviau realizuoti savo tautinius interesus. Be to, būtent nacionaldemokratinės Ukrainos jėgos labiausiai palaiko Krymo totorių ryžtą atgaivinti tautinę-kultūrinę autonomiją. Tačiau netgi labiau demokratiškoje Ukrainoje labai sunku spręsti šias problemas. Kaip nekeista, priešinasi komunistai, kurių ideologija pripažįsta tautos saviapsprendimo teisę, prorusiškos jėgos.

Iš viso Kryme gyvena 2,5 milijono žmonių, iš jų 12 procentų sudaro Krymo totoriai. Nedidelėje Lietuvoje lenkai sudaro 8 procentus. Jie turi vidurines mokyklas, vadovėlius, išleistus Švietimo ministerijos sąskaita, valstybės apmokamus pedagogus. Tas pačias privilegijas turi ir rusakalbių diaspora. Pas mus kita problema – nėra galimybės gimtąja kalba įgyti aukštojo išsilavinimo. Tačiau yra galimybė mokytis Rusijoje, Lenkijoje, Vakarų valstybėse.

Grįžkime į Krymą. Ten Krymo totorių vadovėliai buvo leidžiami tik Sorošo fondo lėšomis. Nuo šių metų fondas nutraukė finansavimą. Būtina leisti ne vien vadovėlius. Rustemas Abletifovas, taip pat būdamas ir Kijevo Krymo totorių kultūrinės bendruomenės pirmininku, yra paruošęs 8-ojo amžiaus Krymo totorių poezijos almanachą. Buvo įdomu sužinoti, ar padeda Turkija? Pasirodo, suteikia pagalbą, tačiau atsižvelgdama į Rusiją. Komunistinėje spaudoje skleidžiami gandai apie tai, jog kalnuose ruošiami teroristai. Kartą vieną įtartina stovyklą patikrino. Pasirodė, kad tai rusų, išitraukusių į kažkokią rytų religiją, stovykla. Dezinformatoriai netgi neatsiprašė.

Pasiekti gerų Krymo totorių atgimimo rezultatų galima tik atkūrus teritorinę-tautinę autonomiją. Tačiau tam, be kitų aplinkybių dar trukdo ir tai, jog totoriai yra praktiškai netekę žemių. Jų žemės buvo privatizuotos ir supirktos Donecko pramonės-fabrikų grupės ir kitų verslo ryklių.

Taip pat daug ir kitokių problemų. Labai sunku įsidarbinti,

Kauno mečetėje, Rustem Abletifov - viduryje.

ypač valstybinėse įstaigose. Svečio iš Kijevo pavyzdys – greičiau išimtis. Totorių vaikams draudžiama stoti į dalį aukštųjų mokyklų, pavyzdžiui, į Tarptautinių santykių institutą. Dalis jaunimo įgyja išsilavinimą Turkijoje ar Lenkijoje, tačiau po mokslų baigimo namo grįžti nenori. Ir tai suprantama. Reikia mokėti ukrainiečių kalbą, nėra gyvenamo ploto.

Pokalbio metu svečias iš Kijevo sužinojo, jog Kaune yra vienintelė mūrinė mečetė Pabaltijo respublikose ir užsidedę noru ją pamatyti. Tokia galimybė jam buvo suteikta. Į Kauną savo automobiliu svečių atvežė Stepas Ščiuckas. Rustemas Abletifovas apžiūrėjo mečetę, atliko maldą. Į Vilnių jis grįžo reisiniu autobusu. Kitą dieną jis apsilankė Vilniaus kultūriniam centre (Vivulskio 3), kur trumpai pasikalbėjo su Vilniaus totorių bendruomenės pirmininku Adomu Asanavičiumi.

Tiesa, Kaune įvyko toks kazusas. Vos įėjome į mečetę, R. Makaveckas suskubo važiuoti namo ir, paprašęs manęs palydėti svečių, išvažiavo automobiliu kartu su S.Ščiucku. Praėjus vos penkioms minutėms Rustemas prisiminė, jog Ščiucko automobilyje paliko savo kelioninį krepšį su dokumentais ir asmeniniais daiktais. Teko skambinti S.Ščiuckui į mobilųjį telefoną ir paprašyti atvežti daiktus atgal. O jis jau buvo spėjęs nuvažiuoti iki kito miesto galo. Per 15-20 minučių viskas buvo sutvarkyta.

Šiuolaikinės technologijos padeda spręsti ir žymiai sudėtingesnes problemas nei ši. Tačiau jos bejėgės tada, kai sprendimas visiškai priklauso nuo žmogaus valios, jo mąstymo. Ir kaip gailla, jog nemažos dalies žmonių mąstymo lygis lieka toks pats kaip praeito amžiaus pradžioje ar net dar anksčiau. Nesuprantama, kokią grėsmę Ukrainai kelia Krymo totoriai, galintys mokytis gimtosios kalbos, istorijos, kultūros? Pradės karą? Istorija rodo, jog dažniausiai karus kelia kultūrinio atžvilgiu atsilikusių tautos.

2004 m. liepos 1 – 4 d.

IV LIETUVOS TOTORIŲ ORIENTAS RAIŽIUOSE IR ALYTUJE

Oriento metu įvyks:

- ◆ Mokslinė – praktinė konferencija: „Lietuvos totorių kaip tautinės mažumos etninės, religinės ir socialinės problemos, įstojus Lietuvai ir Lenkijai į Europos Sąjungą“.
- ◆ Jaunimo ir vyresnio amžiaus žmonių vakaronės.
- ◆ Ekskursija į Grūto parką.
- ◆ Lietuvos totorių tautinių ansamblių koncertas.

Organizatoriai ir asmenys kontaktams:

1. Adas Jakubauskas, Vilnius tel : +370 5 2605 869, mob.tel +370 682 72328 , e-mail: biblioteka@spc.smm.lt
2. Ipolitas Makulavičius, Alytus tel. +370 319 21900, mob. Tel +370 686 56801
3. Romualdas Makaveckas, Kaunas, tel +370 37 390641, e-mail: Makaveckas@takas.lt

Organizacinis komitetas

Sofijos Asanavičienės garbingas jubiliejus

Kiekvienoje tautoje žmonės, linkėdami vieni kitiems gėrio, linki sulaukti šimto metų. Mūsų Lietuvos totorių tarpe yra žinoma žmonių pragyvenusius šimtą metų ir daugiau metų. Šių metų gegužės 12 dieną Vilniuje gyvenančiai Sofijai Asanavičienei sukako 100 metų.

Laikraščio skaitytojams, turbūt būtų įdomu sužinoti apie šios mūsų tautietės gyvenimą, kilmę, nueitą gyvenimo kelią. Susitikome ir kalbėjome su jubiliatės sūnumi Adomu Asanavičiumi.

- Pirmiausia norisi pasveikinti Jūsų mamą p. Sofiją Asanavičienę Šimto metų Jubiliejaus proga, palinkėti jai stiprybės, geros sveikatos išengus į antrąjį šimtmetį. Pirmuoju klausimu norisi sužinoti apie Jubiliatės kilmę.

- Mano mama Sofija Asanavičienė gimė Juozo ir Galimos Radkevičių šeimoje 1904 metų gegužės 12 d. Radūnės miestelyje, priklaususiam totorių parapijai.

Šeimoje augo du broliai ir trys seserys. Tėvai dirbo žemės ūkyje, vaikai lankė mokyklą. Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą tėvai samdė mokytoją (hodžą) mokyti namuose vaikus tikybos.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui mamos tėvai, pasikinę arklį su visa šeima emigravo į Rusiją. Taip vežimu nuriedėję iki Smolensko, perdavė savo transportą vietiniams gyventojams, sėdo į traukinį ir atvyko į Kazanę. Tuo metu iš Lietuvos emigravo dauguma mūsų tautiečių, tame tarpe ir lietuviai. Mama pasakoja, kaip juos, pabėgėlius iš Lietuvos, šiltai priglaudė Kazanės totoriai. Mama, kuriai tuomet buvo tik 10 metų, lankė mokyklą ir po pamokų antrą, mokėsi medrese (mergaičių grupėje tikybos)

Mokslas jai sekėsi labai gerai. Ji išmoko ne tik rusų, bet ir totorių kalbą. Medrese mama mokėsi tris metus, baigė viso tikybos mokymo programą. Puikiausiai skaitė Koraną ir atlikdavo visas maldas. 1917 metais, prasidėjus revoliucijai, kaip ir daugeliui žmonių teko kentėti nuo karo chaoso, matyti trėmimus, žudymus, ieškoti pragyvenimo šaltinių.

Laimė, kad jos tėvas Juozas Radkevičius buvo geras specialistas, daug dirbo, ir tokiu būdu šeima dar galėjo išgyventi:

- Kaip susiklostė tolimesnis Jūsų mamos gyvenimas?

1919 metais, būdama tik 15 metų, mama ištekejo. Tiksliau pasakius, ją išleido į gyvenimą, nors ji prieštaravo. Jos mama, pasikvietus ją, pasakė: - tekėsi, teta papiršo jauniki, gerai pažįsta kaip gerą vaikina. Taip prasidėjo jos šeimyninis gyvenimas Kazanėje. Jos vyras Bronius Asanavičius, buvo demobilizuotas iš kariuomenės, dirbo muilo fabrike, mama dirbo daržovių fabrike, gyveno trys šeimos viename bute.

Tuo metu, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, visi emigrantai stengėsi grįžti į Lietuvą. Tačiau per pirmąjį etapą, 1919 metais, dėl tam tikrų šeimyninių aplinkybių, sugrįžti į tėvynę nebuvo galimybių. Tik 1921 metais mano tėvai, jau sulaukę dukrelės, pasiėmę tėvelį Juozą Radkevičių leidosi kelionėn. Krovininiuose vagonuose gyveno, t.y. važiavo daugelis šeimynų, kelionė truko visą mėnesį. Tuo metu nuo karo audrų, bado kilo maras. Vyravo šiltinė, žmonės negaudami medicininės pagalbos mirė kaip musės.

Keturiasdešimt totorių ir Nemėžio kaimų gyventojai šventė Mauliud Bairamą

Š.m. gegužės 1 dieną Keturiasdešimt totorių kaimo mečetėje įvyko šventinės pamaldos Mauliud bairamo (Pranašo gimimo diena) proga, kurias vedė muftijus ir šios mečetės imamas Ramazanas Krinickis. Tradiciškai mečetėje susirinko daug tikinčiųjų – daugiausia moterų. Į pamaldas atvažiavo nemažai svečių. Po ilgos chutbos (pamokslo), kurią perskaitė imamas R.Krinickis, parapijiečiai atliko du šventinio namazo rekiatus. Po pamaldų, kaip įprasta, tikintieji dalijosi sadoga, aplankė savo artimųjų kapus.

Mauliud bairamo proga pamaldos taip pat vyko Nemėžio mečetėje. Čia jas vedė ilgametis mečetės imamas Mikas Chaleckas.

“LT” informacija

Sofija Asanavičienė su vaikais.

Sofija Asanavičienė su anūkiais.

Ta bėda neaplenkė ir mano mamos. Kelionėje susirgo šiltine vyras, mano tėvas, kuris buvo paguldytas Velikije Luki ligoninėn, mama su 6 mėn vaikeliu ir savo tėvuku tęsė kelionę, tačiau vagonė mirė mergytė ir ją privertė palikti Obelių stotelėje. Taip mama, likusi tik su savo tėvuku, atvyko į Kaišiadoris, kur susirgo ir mirė ligoninėje jos tėvukas Juozas Radkevičius, kurį, giminėms padedant, palaidojo Raižių kapinėse.

Išvykę iš Kazanės keturiose, mama atvyko į tėvynę vieniša. Po kiek laiko pasveikęs sugrįžo į tėvynę jos vyras. Buvo metas, kada tėvuko gydymui mamai teko parduoti paskutinius sidabrinus paauskuotus arbatinius šaukštėlius ir auskarus.

Jaunystė, noras gyventi ir kurti nugalėjo visas negandas. Tėviškėje prasidėjo naujas gyvenimas. Abu dirbo, stengėsi ir po kelių metų nusipirko sklypą - 1 ha žemės su nameliu Butrimonyse. Mama vertėsi daržininkyste, mokė savo vaikus tikybos, tėvukas, kaip geras amatininkas, turėjo savo neblogo pajamas.

Mano mama pagimdė 8 vaikus, iš kurių užaugo 5, sukūrė savo šeimas. Mano mama susilaukė 12 anūkų, 14 proanūkių ir 3 proproanūkių. Vyriausiai anūkei jau sukako 56 metai. Viena iš anūkių, Loreta, žuvo prie televizijos bokšto. Jubiliatė Sofija Asanavičienė gyvena pas savo dukrą Marytę. Jubiliatės vaikų ir anūkų tarpe yra pedagogių, inžinierių, juristų, diplomatų ir kitų specialybių atstovų, dirbančių įvairiose ūkio šakose.

- Ačiū už pokalbį. Perduokit savo mamai geriausius linkėjimus jubiliejaus proga nuo laikraščio “Lietuvos totoriai” redakcijos.

Kalbėjo Galimas Sitydkovas

Kas mes etniniu požiūriu?

Romualdas MAKAVECKAS

Pradedant nuo 1397 metų, nuo to laiko, kai atsikėlėme gyventi į LDK - S. Kričinskio, J. Tiškevičiaus, T. Bairašauskaitės ir dar eilės istorikų dėka mes turime savo istoriją. Šalia to mane domina klausimas - kas mes totoriai etniniu požiūriu? Šiuo klausimu perskaičiau daug straipsnių ir knygų. Savo sąmonėje susidariau tam tikrą vaizdą, kuris, manau, kad ir Jums, gerbiamas skaitytojau, gali būti įdomus. Todėl šiame nedideliame straipsnelyje noriu jį pateikti. Aš ne istorikas ir net ne žurnalistas, todėl iš anksto sakau, kad tikram istorikui šie mano samprotavimai gali sukelti tam tikrą reakciją. Labai džiaugsiuos, jei į šį straipsnį susilauksiu Jūsų reakcijos, jei Jūs parodysite man nepasitikėjimą ir tai pareikšite savo pastabomis. Tokia diskusija būtų labai įdomi.

Pirmiausiai, idant būčiau teisingai suprastas, noriu priimti kai kurias išlygas.

Pasaulyje nėra nei vienos tautos, kuri išsirutuluotų iš vienos vienintelės genties. Šis tvirtinimas tinka ir totoriams.

Pasaulinė antropologų draugija tvirtina, kad visos kultūros yra lygiavertės. Todėl ir totorių kultūra, jų istorija reikalauja tokio pat dėmesio savo analizei, yra pilnavertė, kaip ir bet kurios pasaulio tautos kultūra.

Didysis istorikas ir etnogenezės teoretikas L. Gumilevas tvirtina, jog nepilnaverčių etnosų pasaulyje nėra. Šis teiginys pilnai tinka ir totorių tautai.

Ir paskutinis nevisai akivaizdus tvirtinimas. Tautos istorija ir valstybės istorija yra ne tas pats. Pavyzdžiui, prieš 600 metų mes atsikėlėme gyventi į LDK. Šioje teritorijoje nuo to laiko po Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės buvo ir unijinė Lenkijos-Lietuvos valstybė, ir carinės Rusijos imperija, ir nepriklausoma Lietuvos respublika, po to mes tapome įjungti į TSRS sudėtį ir tapome tarybiniais piliečiais, o nuo 1991 m. vėl tapome LR piliečiais. Nuo 2004 m. gegužės mes tapome naujos Susijusios Europos Imperijos nariais. Tuo būdu toje teritorijoje per 600 metų valstybė keitėsi net septy-

Tiurkiškas amuletas - grifas,

Tiurkų rūbai I me a.

nis kartus, o čia gyvenančios tautos su nežymiais pakitimais išliko tos pačios.

Šiame straipsnelyje aš neliesiu valstybių istorijos, tai ne mano problema. Aš paaiškinsiu savo, tiurkų etnosą, istorijos eigą labai stambiais štrichais, kad taptų aiškus totoriaus etnonimas.

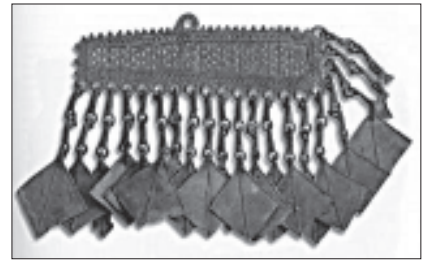
Etnografiniame Eurazijos žemėlapyje aiškiai apibrėžtas galingas tiurkiškas etninis masyvas. Tai Kazachstanas, Uzbekistanas, Kirgizija, Turkmenistanas, Azerbaidžanas, Turkija. Rusijos teritorijoje gyvena totoriai, čuvašai, baškirai, kumykai, nogajiečiai, uigurai, balkarai, jakutai ir dar daug kas. Viso virš penkiasdešimt atskirų etnosų.

Visas šias tiurkakalbes tautas jungia tiurko vardas. Visos tiurkų tautos sudaro vieną naciją, turi savo bendrą praprotėvynę – Turaną. Šiais laikais visų tiurkų tautų kalba sudaro atskirus dialektus ir tarmes.

Kur gi tas Turanas? Istorikai tvirtina, kad tai Senovės Altajus. Iš esmės tai visas Pietų Sibiras, įjungiant Baikalą ir Užbaikalę rytuose ir Pamyrą - vakaruose. Tūkstantmečius iki mūsų eros ten gyvenusios gentys turėjo savo raštą, kuris per klaidą XVIII a. pavadintas runitiniu. Nors archeologų, lingvistų ir is-

Kipčiakų paveikslai kiniečių piešiniuose,

Bronzinis papuošalas iš II a. kurgano iškasenų,

torikų klaida buvo suprasta, bet šis jų raštas taip ir liko vadinamas runitiniu senųjų tiurkų raštu. Senieji tiurkai mokėjo išgauti geležį ir iš jos darytis ginklus, užsiėmė klajokline gyvulininkyste, medžiokle. Pagrindiniai jų auginami naminiai gyvuliai buvo avys ir arkliai. Iš gyvulių kailių jie gamino rūbus, iš vilnos - statė gyvenamus namus - jurtas. Jų vedamas gyvenimo būdas buvo patriarchalinis. Piršimosi iniciatyva priklausė vyrams. Mirus vyresniam broliui, jo našlę, kaip palikimą, perimdavo jaunesnis brolis ir šeimoje galėjo gyventi ne viena moteris. Taip buvo, kaip žinia, visose kariaujančiose tautose.

Pas juos vyravo monotėjinis tikėjimas į Dangų, kurį jie vadino Tengre. Nuo kažkurio momento (mūsų eros pradžios) dėl eilės geografinių, dalinai politinių ir galbūt maisto problemų prasidėjo tiurkų genčių slinkimas įvairiomis kryptimis, kuris istorijoje turi **didžiojo tautų kraustymosi** pavadinimą. Jis truko išties 400 metų ir net gerokai ilgiau. Šis slinkimas tai ne užkariautojų karo žygis. Tą atstumą, kurį raitininkas galėjo praeiti per metus, hunai (taip juos pavadino Europos istorikai) perėjo per tris šimtus metų. Vienas iš žinomiausių to meto hunų vadų - Atila (apie 370 me m.). Jis istorijoje išliko ne tik kaip karys, bet ir kaip politikas, teisininkas, valstybės struktūros organizatorius.

Hunų žygis istorijoje - tai tiurkų tautų persikėlimas, judėjimas iš Azijos į Europą vienos **Didžiosios Stepės** ribose. Hunų vardas jiems ne vienintelis. Graikai juos vadino **skitais**, o vietiniai Juodosios jūros pakrančių gyventojai - **sarmatais**.

Naujoji tiurkų apsigyvenimo vieta įgijo Didžiosios Stepės vardą. Tiurkų kalba ši teritorija buvo vadinama Dešt-i-Kipčiak'o (Kipčiakų stepės) vardu. Vakaruose ji prasidėjo nuo Dunojaus ir tęsėsi iki Užbaikalės. Šiaurėje ji siekė Maskvos kunigaikštystę ir tęsėsi iki Pamyro pietuose.

(Nukelta į 8-tą psl.)

Turkijos Respublikos ambasadoriaus vizitas Kauno mečetėje

(Atkelta iš 1-o psl.)

Apie Kauno mečetę pasakoja imamas Romas Jakubauskas.

vimo galimybes tarp LTBS ir Turkijos Respublikos ambasados. LTBS atstovus domino klausimai susiję su Lietuvos totorių jaunuolių studijomis Turkijoje. Ambasadorė klausta apie galimybę organizuoti Lietuvos totorių vaikų pažintinę kelionę po Turkiją, kurios metu jie išmokytų elementarių, dažniausiai vartojamų turkiškų žodžių.

Ponia Šanivar Kizildeli informavo, kad šiemet studijuoti į Turkiją gali išvažiuoti du Lietuvos totorių abiturientai – Turkijos pusė garantuoja nemokamą mokslą ir išlaikymą, kandidatai turės sumokėti tik kelionės išlaidas. Ji taip pat pasidomėjo ar Lietuvos totoriai šneka gimtąja kalba. Atsakydamas į šį klausimą imamas Romas Jakubauskas pabrėžė, kad Lietuvos totoriams, kurie savo kalbą prarado dar XVII amžiuje, tiksliausia būtų mokytis literatūrinės turkų kalbos, kuria galima susikalbėti visame tiurkiškame pasaulyje.

Ambasadorė taip pat domėjosi, kuo užsiima totoriai, gyvenantys Kauno ir Alytaus apskrityse, vaikų gimstamumo ir mišrių santuokų problemomis.

Ipolitas Makulavičius pakvietė patogiu ambasadorei laiku apsilankyti Raižiuose ir papasakojo apie Alytaus apskrities

Ambasadorė p.Šanivar Kizildeli domisi Alytaus bendruomene.

totorių bendruomenę. Diskusijoje aktyviai dalyvavo ir savo mintis išsakė visi susitikime dalyvavę Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos nariai.

Vienas LTBS ir pagrindinis Alytaus apskrities totorių bendruomenės rėmėjas Danielius Makulavičius pristatė savo įmonę ir paprašė ambasadorės tarpininkavimo užmezgant ryšius su Turkijos verslininkais.

Pokalbiui baigiantis, ponja Šanivar Kizildeli pakvietė susirinkusius birželio pradžioje apsilankyti Panevėžyje vyksiančiame vaikų folkloro festivalyje, kuriame pasirodys vaikai iš Turkijos.

Vertėtų pabrėžti, kad visas pokalbis vyko be vertėjo, anglų kalba. Matyt jau pribrendome su užsienio svečiais bendrauti betarpiškai.

Su Turkijos Respublikos ambasada Vilniuje Lietuvos totorių bendruomenė palaiko tradiciškai gerus ryšius. Labai aktyviai mūsų bendruomenę rėmė pirmasis Turkijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje ponas Erkan'as Gezer'as. Deja, šis bendradarbiavimas buvo šiek tiek sumažėjęs vadovaujant ambasadoriams Altan'ui Karamanoglu bei Ali Nazim'ui Belger'ui. Tačiau dabar turime vilties, kad jis vėl atsinaujins.

Baigiantis mokslo metams

Adomas ASANAVIČIUS

Šių metų gegužės 9 d. į Vilniaus totorių sekmadieninę mokyklą susirinko ne tik moksleiviai, bet ir jų tėveliai, močiutės bei bendruomenės atstovai.

Sueigos proga buvo ypatinga, baigiantis kadencijai Turkijos ambasados Lietuvoje patarėjui religijos reikalams p.Kemaliui Šahinui reikėjo suvesti moksleivių, besimokančių religijos, mokymosi rezultatus. Į šį susitikimą atėjo nemažas būrys Turkijos pasiuntinybės atstovų. Salėje visi atvykusieji nesutیلpo.

Mokyklos vadovė p. Elena Aleksandravičienė, pradėdama susitikimą, šiltai pasveikino atvykusius, papasakojo apie mokyklos darbą, pasitaikančius nesklaidumus bei trūkumus, numatė gaires tolimesnei mokyklos veiklai. Po to religijos mokytojas p. K. Šahinas paeiliui kvietė moksleivius papasakoti apie Islamo pagrindus bei istoriją, Pranašo Muchamedo

gyvenimą ir veiklą, mintinai padeklamuoti Šv. Korano atskiras suras, paskaičiuoti iš Šv. Korano arabų rašmenimis „Jasin“ bei kitas suras.

Tėveliai ir močiutės, kurie tarybiniais metais neturėjo sąlygų mokytis religijos, su ašaromis akyse klausėsi atsakinėjančių vaikų. Kai kuriems iš jų religijos pagrindus jau galės paaiškinti jų vaikai. Moksleivių tarpe buvo 82 metų moksleivė gydytoja terapeutė Liailia Samitova. Ji papasakojo, kad vaikystėje, gyvendama Rusijoje, negalėjo mokytis religijos, tačiau iš savo senelio, tėvų visgi gavo pagrindines žinias apie Islamą, stengėsi laikytis savo religijos reikalavimų. Dabar, nors atmintis jau šlubuoja, norisi išmokti teisingai atlikti namazą, visas kitas religines apeigas. Ji paragino moksleivius, kol jie yra jauni, turi gerą atmintį, gerai mokytis. „Tik tokiu būdu tapsite

gerais žmonėmis“ – užbaigė ji.

Mokytojas Kemalis ir mokyklos vadovė Elena padėjo moksleiviams už gerą mokymąsi ir įteikė jiems dovanas. Atsisveikindamas p. Kemalis paprašė moksleivius tęsti mokslą, vykdyti visas religines apeigas, atlikti namazą. „Tik Šv. Korano mokymas, jo teiginių vykdymas gali vesti žmogų teisingu gyvenimo keliu“ – pasakė p. Kemalis.

Keturi moksleiviai, baigę trijų metų mokymo programos kursą, gavo mokslo baigimo pažymėjimus.

Totorių kalbos mokytoja p. Galija Fedosiuk nuoširdžiai pasveikino abiturientus bei moksleivius, palinkėjo jiems sėkmės tolimesniame moksle ir gyvenime. Mokyklos vadovė p. E. Aleksandravičienė įteikė mokytojui p. K. Šahinui dovaną – gintarinį trespichą.

(Nukelta į 7-tą psl.)

Balandžio pabaigoje mėnraščio redakciją pasiekė laiškas iš Gdansko, kurį pasirašė ponas Omaras Asanowiczius – Leono Kryčinskio Lenkijos totorių kultūros centro direktoriaus pavaduotojas. Į voką jis įdėjo straipsnio, paskelbto dienraščio „Gazeta Wyborcza“ priede „Trójmiasto“ 2004 m. balandžio 16 d. kopiją. Jo vertimą siūlome mūsų skaitytojams.

Žmonės, tokie kaip tu : Jerzy Szahuniewicz

Susitaikymo vardan

Buvo kepėju, statybininku, staliu, dažytoju, menedžeriu, direktorium. Bet visų pirma buvo, yra ir bus totorium. Viskas, ką jis bedarytų, turi vieną tikslą – suvienyti totorius, ir ne tik Lenkijos, bet visos Europos, vieninteliame Lenkijoje Totorių kultūros centre.

KATARZYNA MORITZ

2002 metų vasarą į „Gazetos“ redakciją atėjo aukštas, išvaizdus vyras. Iš pirmo žvilgsnio jis atrodė grėsmingai. Stiprus balsas, nenuginčijami argumentai, iš karto buvo matyti, kad žino ko nori ir kaip tai pasiekti. Jis tada kovojo, kad totoriams būtų išskirtos patalpos Žemutiniuose vartuose, bet miesto valdžia, deja, nesutiko.

– Tada buvau pasiligojęs, be to po tvynis nusiaubė mano kepyklą Orunėje. Norėdamas užmiršti nemalonumus vaikiščiau po visas ištaigas, ieškodamas patalpų totorių kultūros centrui. Galiausiai, kad tik atsikratyti nuo manęs, parodė namą Orunėje, – prisimena ponas Jerzy. Į pastatą pretendavo daugiau norinčių, bet miesto Tarybos komisijai pritačiau ne tik galingą veiklos programą, bet ir mūsų istoriją, ir 2002 m. gruodžio 17 d. gavome raktus.

Pastato, esančio Orunės parko pakraštyje, būklė buvo siaubinga. Bet ponas Jurekas jautėsi taip, lyg būtų laimėjęs loterijoje likimą. Vaizduotėje jis jau matė konferencijų salę ir svečių kambarius, kuriuose vasarą miegos vaikai iš Rytų.

– Visi aplinkui sakė: „ką tu darai, čia tiek darbo, reikės daugybės pinigų, apylinkėje pilna narkomanų ir chuliganų, – čia juk Orunė, patys banditai“, – pasakoja ponas Jerzy. – Bet aš visuomet atsakydavau: ramiai, juk mes esame totoriai, pabandysime visus šiuos žmones integruoti.

Pinigai popieriuje

Oficialiais duomenimis Lenkijoje gyvena apie 600 totorių. Gdansko mieste jų yra apie 150 žmonių. Neoficialiais duomenimis Lenkijos totorių yra dar tris kartus tiek, jie išpažįsta Islamą. Totoriai Lenkijos žemėse gyvena apie 600 metų. Nežiūrint religinių, kultūros ir paprotinių skirtumų, istorija ne kartą įrodė, kad totoriai yra ištikimi savo naujajai tėvynei, ir jų patriotizmas galėtų būti sektinas kitiems.

Jerzy Szahuniewiczius kovojo dėl kiekvienos vinių, dėl kiekvienos lentos, ieškojo rėmėjų, kovojo su chuliganais, dažė, tinkavo. Pirmą žiemą pastate susproginėjo visi šildymo vamzdžiai. Įkūrus centrą, Lenkijos totorių sąjungos vyriausioji valdyba, kuri iki praeitų metų dirbo Bialystoke, persikėlė į Gdanską.

2003 m. gegužės mėnesį Lenkijos toto-

Jerzy Szahuniewicz

rių kultūros centre įvyko inauguracinė konferencija, į kurią susirinko pagrindiniai visų religijų ir valdžios atstovai. Deja, joje nepasirodė miesto prezidentas, kuris nepanoro suteikti jokios paramos.

Finansavimą buvo lengviau gauti tiesiogiai iš ministro pirmininko. Jis pasirašė potvarkį, kuriuo iš valstybės rezervo fondo paskyrė centro remontui reikalingą dalinį finansavimą.

– Iš premjero Millerio gavome 100 tūkstančių zlotų. Labai apsidžiaugėme, pradėjau derybas su statybininkais, žvalgiausi statybinių medžiagų, bet pasirodė, kad šitie pinigai buvo tik popieriuje. Po mėnesio gavau kitą raštą, pasirašytą ministro pirmininko, kuriuo jis atšaukė ankstesnį potvarkį.

Kaip pavadinti žmogų, kuris duoda o vėliau atima – valstybės galva? – nusivylęs klausia Szahuniewiczius.

Tai – mūsų namai

Žinia, kad Gdanske įkurtas Lenkijos totorių kultūros centras greit apskriejo pasaulį. Szahuniewiczius ištraukia šūsnį laiškų. Ypatingai apsidžiaugė totoriai iš Lietuvos, Baltarusijos, Ukrainos.

– Prašau, štai laiškas iš Kauno apskrities totorių bendruomenės, – ponas Jerzy rodo laišką. – Pas mus į vasaros stovyklą nori atvažiuoti totorių jaunimas. Apie 30 žmonių. Žinoma, daugiausia iš neturtingų šeimų. Atsiuntė apytikrą sąmatą. Reikės 16 tūkstančių zlotų, kurių neturime. Kol

kas jiems neišsiunčia neigiamo atsakymo, galbūt pinigų gausime, bet pirmiausia turiu suremontuoti kambarius, tik už ką? – svarsto ponas Jerzy.

Szahuniewiczius nenuleidžia rankų. Pernai vasarą jau organizavo pirmąją stovyklą. Tada atvažiavo jaunimas iš Bialystoko. Tai buvo šokėjų ir skaitovų grupė „Bunczuk“.

– Iš tiesų jie atvažiavo pakviesti klubo „Cebulka“ („Svogūnėlis“, vert. past.) iš Brzezno, ten koncertavo, bet nakvojo pas mus. Jiems čia taip patiko, kad pasiūlyk visai stovyklai, ir širdis neleido jų išvaryti, – pasakoja ponas Jerzy. – Stovyklos sąlygos buvo gan spartietiškos: neturėjome čiužinių vaikų nakvynei, bet jų nedomino, ant ko miegoti, jiems buvo svarbu, kad šis pastatas priklausot jiems! Vaikai čia jautėsi kaip namie, – priduria Szahuniewiczius. – Kiekvienas sakė: „mūsų namai“ – kaip tai buvo gražu, dar ir dabar man skruzdės po nugarą bėgioja. Centre jau įvyko keletas konferencijų ir parodų, viena iš jų perkelta iš Varšuvos 88-tos pagrindinės mokyklos. – Buvau sukrėstas, kad lenkų vaikai taip gražiai sugebėjo pavaizduoti totorių kultūrą. Per mėnesį parodą aplankė daugybė žmonių, buvo atėję net čekų turistai.

Konfliktas ir dialogas

– Esu tarsi „sprogstamasis užtaisas“, manyje dar yra ir Dono kazokų kraujo priemaišų, bet tai tik padeda dirbti, – išdidžiai pasakoja ponas Jurekas. – Jau nustojau bėgioti pas Gdansko miesto valdžią, vis vien iš jos negaliu prisiprašyti jokios pagalbos. Vienintelėmis įstaigomis, kurios stengiasi padėti yra Vidaus reikalų ministerija, o tiksliau – Tautinių mažumų departamentas, Kultūros ministerija ir Pomorės maršalkos įstaiga.

– Totoriams taip pat padėjo „Wybrzeże“ teatro direktorius Maciejus Nowakas. Be mokesčių įsileido į tapybos dirbtuvę. – Myliu tokius žmones, pabendraurus su jais grįžta tikėjimas ir noras veikti, – prisipažįsta ponas Jerzy. Liepos mėnesį būtent šioje dirbtuvėje įvyks pirmosios Gdansko Etninės Dienos. – Organizuojant šventę labai daug prisidėjo žydai, ypatingai Katarzyna Misztal, – džiaugiasi Szahuniewiczius.

Per tris dienas dirbtuvėje susitiks vokiečiai, ukrainiečiai, graikai, lietuviai, žydai, totoriai, karaimai ir mongolai. Renginio metu įvyks mokslinė – praktinė kon-

ferencija, kurioje bus pristatytos šios tautos, bus galima susipažinti su jų dainomis ir šokiais, o taip pat paskanauti patiekalų. Šventės metu tarpusavyje bendraus visų tautinių mažumų vaikai. Norime ne tik pristatyti kiekvienos tautinės mažumos kultūrą, bet ir pasiekti, kad įvairių religijų atstovai tarpusavyje bendrautų ir suartėtų nuo vaikystės, nebūtų vilkais vieni kitiems, – priduria Szahuniewiczus.

Lėta agonija

Jerzy Szahuniewiczus nori, kad Kultūros Centras gyvuočių pilnu pajėgumu, o ir apie totorius būtų atsiliepiama tik iš gerosios pusės.

– Deja, kai kurie žmonės sutapatina mus su blogais kitų musulmonų darbais, – apgailestauja Szahuniewiczus. – Daugiau kaip 600 metų gyvename Lenkijoje, bet ar jums teko girdėti, kad kas nors iš mūsų būtų padaręs kažką blogo? – retoriškai klausia ponas Jerzy.

Totorių kultūros centre kol kas įrengtos tik pagrindinės patalpos, sudarančios trečdalį pastato, dalis pagalbinių patalpų ir konferencijų salė. Deja, paskutiniu metu paaiškėjo, kad pastatas skirtas totorių kultūros poreikiams, neegzistuoja geodeziniuose brėžiniuose. Iki šio laiko neišspręsta patalpų šildymo problema, todėl centro veikla apsiriboja tik šiltu metų laiku.

– Kol ieškome rėmėjų ir kitų geros valios žmonių, dar turime kovoti su vietiniais vagimis. Neseniai į mūsų centrą įsilaužė, pavogė Koraną, faksą, elektrinį pjūklą, – sielvartauja ponas Jerzy.

– Matau aukščiausią prasmę viso šio darbo, kurį dirbu: noriu, kad apie totorius išliktų gera atmintis istorijoje. Aišku, suprantu, kad tik laiko klausimas, kada mes išmirsime, dabar vyksta lėta agonija, – bet kol galiu, darau viską, kas įmanoma ir neįmanoma. Mato, šandien radau truputį klijų ir pagaliau patalpinau padorią iškabą ant pastato fasado, – džiaugiasi ponas Jurekas.

Juodame granite puikuojasi užrašas: **Leono Kryčinskio Lenkijos totorių kultūros centras.**

Iš lenkų kalbos vertė dr. Adas Jakubauskas

Baigiantis mokslo metams

(Atkelta iš 1-o psl.)

Kemalis Sahinas sėdi pirmoje eilėje centre.

Vilniaus totorių bendruomenės vadovas Adomas Asanavičius išreiškė didžiulę padėką p. Kemaliui už jo keturių metų triūsą Lietuvoje, dėstant religiją Vilniaus miesto ir rajono vaikams, už imamo pareigų atlikimą Vilniuje. Geros kloties jo tolimesniame darbe savo tėvynėje Turkijoje, sėkmes atliekant imamo pareigas ir palaikyti tamprus ryšius su Lietuvos totoriais palinkėjo Vilniaus krašto totorių bendruomenės pirmininkas Jonas Aleksandravičius. Už kruopštų, ilgametį ir nepriekaištingą darbą Lietuvoje p. Kemaliui buvo padovanota vertinga dovana.

Susitikimas baigėsi prie vaišių stalo. Moksleiviai ir jų tėveliai su širdgėla atsisveikino su mokytoju, kuris liks pavyzdžiu jų tolimesniame gyvenime.

Nors ir baigėsi religijos pamokos, tačiau mokslas mokykloje tęsiasi. Gegužės 16 d. vyko totorių kalbos ir etnokultūros pamokos. Ypač patiko moksleiviams totorių tautinių patiekalų gaminimas. Pirmas reikalavimas – griežtos higienos laikymasis, švariai nuplautas su muilu

rankos, galvos apdengimas, indų, darbo vietos švara.

Mokytoja, pasikvietusi totorių tautinių patiekalų gamybos žinovę p. Validą, nutarė gaminti „Peremeč“. Svarbiausia šiam patiekalui – tinkamai paruošti tešlą, ji turi būti minkšta, puri. Jautienos mėsos faršą pagaminti lengviau, tam reikalingi tik prieskoniai ir svogūnai. Didžiausias menas – šio gaminio surišimas. Mergaitės stengėsi kiek galima gražiau surišti. Pagaminus reikiama kiekį prasidėjo „Peremeč“ kepimas, visa klasė prisipildė skanių kvapų. Iškepus visi susėdė skaniai valgė. Devynių metų moksleivė Dina, pasiprašiusi nusinešti į namus „Peremeč“, pasakė: „Duosiu mamai paragauti, ką pati padariau. Namuose bandysiu paruošti šį skanų patiekalą.“

Vėliau mokykloje bus mokoma gaminti daug kitų skanių totoriškų patiekalų.

Gegužės 23 d. mokykloje vyko piešimo pamokos. Gauti igūdžiai, tikimės, prireiks š.m. spalio mėnesį vykšančiame sekmadienių mokyklų moksleivių festivalyje.

Atvirų durų diena Kauno mečetėje

Inesa MAŽITOVA

Gegužės 8 dieną jau penktą kartą įvyko „Atvirų durų“ diena Kauno mečetėje. Šį renginį organizavo Lietuvos musulmonų jaunimo bendrija. Pirmoji „atvirų durų“ diena Kauno mečetėje buvo pravesta 2002 metais ir nuo to laiko šis renginys vyksta du kartus per metus, pavasarį ir rudenį. Pravedant tokių renginių, įgyta nemažai patirties, kas padeda geriau organizuoti, įvertinti ir pasiekti geresnių rezultatų.

Šią dieną mečetė buvo atdara nuo 10 val. iki 19 val. Tad visą dieną žmonės galėjo apsilankyti mečetėje, įsigyti literatūros, paklausti paskaitų, užduoti klausimus. Šią dieną apsilankė nemažai žmonių: buvo atėję studentai su savo dėstytojais, netgi šeimos, pavieniai asmenys.

Šį kartą buvo pravestos dvi paskaitos. Vieną iš jų skaitė imamas Romas Jakubauskas. Buvo paruošta ir vizualinė informacija apie islamo istoriją. Pranašo Muchamedo biografiją, su kuria buvo galima susipažinti per specialiai šiam renginiui paruoštus kompaktinius diskus.

Atėjus maldos laikui buvo šaukiamas azanas (kvietimas maldai), po kurio mečetėje buvę musulmonai sustojo bendrai maldai. Tuo metu atėję žmonės ramiai stebėjo maldą. Šį kartą buvo apsilankę nemažai dėstytojų iš įvairių Kauno universitetų, kaip KTU, KMA, VDU. Tad ir jų žinios apie islamą yra jau daug platesnės, tai parodė jų užduoti klausimai. Taip pat buvo at-

(Nukelta iš 8-tą psl.)

Kas mes etniniu požiūriu?

(Atkelta iš 4-to psl.)

Čingis chanas - įžymiausių ir didžiausių įtaką žmonijai turėjusių žmonių eilėje yra 26-as.

VI-VII a. toje teritorijoje buvo sukurtas didysis tiurkų kaganatas (imperija su visais jos atributais). Jam sužlugus VII-VIII a. buvo sukurtas II tiurkų kaganatas. Istorijos bėgyje valstybingumas kaitaliojosi, bet kaip jau minėjau - etnosai buvo tie patys, nors ir jų pavadinimai tais laikais kaitaliojosi pagal atskirų chanų - valdovų vardus. Tai buvo Chazarija, Avarija, Volgos Bulgarija, Priezovjės Bulgarija ir dar kiti kaganatai. Visas tas tautas slavai vadino **polovcais**, tiurkai - **kipčiakais**, kai kurios tautos - **bulgarais**. Iš Priezovjės bulgarų dalies kilo ir nūdienė Bulgarijos valstybė. Visos šios tautos buvo tiurkakalbės. Istorikai šiuo metu baigia sutarti, kad ir

Kijevo Rusia buvo tiurkų valstybė. Tai toliausiai į vakarus pasislinkusi tiurkų etnoso dalis. Atskiri kaganatai (vėliau Aukso ordos pervadinti chanatais) tarpusavyje kariavo, prekiaavo, vienijosi, skaldėsi. Toks besikaitaliojantis tiurkų genčių valstybingumas tęsėsi iki XIII a. pradžios.

XIII a. pradžioje į daugybę tiurkų genčių, gyvenusių nuo Didžiosios Kinų sienos iki Dunojaus, kurios tuo metu visame pasaulyje buvo vadinami kipčiakais, įsibrovė Čingis chano ir jo sūnų vedamas mongolų antplūdis (apie 20 tūkstančių karių) ir juos užkariavo. Patys mongolai po XIII a. žygių dalinai grįžo į savo Tėvynę. Kita jų dalis tolygiai ištirpo Pavolgio ir Vidurinės Azijos tiurkų masyve. Dažnai išsaugodami savo senuosius mongolų genčių pavadinimus, jie prarado savo kalbą, musulmonizavosi, jų diduomenė susiliejo su tiurkų diduomene. Mongolai spėjo įkurti eilę valstybinių darinių - Džučii ulusą (Aukso ordą), Uzbekų chanatą, Kazachų chanatą. Nuo to laiko prasidėjo naujas tiurkų etnogenezės etapas, pradinis šiuolaikių tiurkų tautų formavimasis. Mes tapome naujos valstybės - Aukso Ordos piliečiais. Ir kaip tik šios valstybės įrimo metu visa eilė sąlygų mus privertė keltis į LDK.

Čia pat noriu pasakyti kelis žodžius apie etnonimą „totorius“. Pirmiausiai jis pasirodė tarp mongolų genčių VI-IX a. Ten buvo gentys su pavadinimu - totoriai. Kartu su mongolų užkariautojais buvo ir totorių genčių karių. Paties Čingis chano motina buvo totorė. Nors kipčiakai savyje asimiliavo totorių mongolų

liekanas, bet jie įsisavino tą etnonimą. Ilgus metus šis etnonimas nebuvo vartojamas, jis iškilo į paviršių tik antroje XIX a. pusėje. Mes, gyvendami LDK, vietinių gyventojų buvome vadinami musulmais (pagal tikėjimą). O tiurkų gentys vadino mus „lipkomis“, pabrėždami, jog mes iš Lietuvos. Totoriaus vardas paplito pas mus, kaip ir Rusijoje nuo Ekaterinos II laikų. Taip mus įvardijo jos istorikas N.Karamzinas, pats pagal kilmę tiurkas, nes mes tuo metu buvome Rusijos imperijos sudėtyje. Tokia mūsų etnoso istorija keliais sakiniais.

Keletas žodžių apie Aukso Ordos vertinimą istorijos požiūriu. Rusijos valstybę sukūrė jos vadovai, kurie norėjo ir mokėjo kurti imperiją. Tai Ivanas Žiaurusis, Petras I, Ekaterina II ir paskutinis jos kūrėjas, diktatorius Josifas Stalinas. Rusijos valstybė yra tai kas prinoko Ordos iščiose, gimė nuo Ordos. Būti didele valstybe ji taipogi išmoko nuo Ordos. Aukso Orda, kaip imperija, su savo valstybingumo ypatybėmis tuo metu buvo pasaulio istorijos dalim. Aukso Ordos dėka rusai įtraukiami į pasaulinius procesus, jie sugebėjo tapti Ordos palikūnėmis ir net išliko toje pat geopolitinėje erdvėje. Aukso Orda tai sąjunginė Ordos-Rusijos imperija, kuri nesifiksavo ant „mažareikšmių Rusijos uluso“ darbų. Totoriai atsirado prie Europos vartų ir „beldėsi“ į juos savo kardais. Tokios yra Turano - rusų sąsaskaitos.

Kas tie autoriai, kuriais aš remiuosi šiame rašinyje? Tai Rafaelis Chakimas, Sergejus Kliastornyj, Damiras Ischakovas. Jei ką tai domina, tikiuosi, gal jaunimą, su mielu noru paaiškinsiu, kaip visą tai surasti. Jų darbuose rasite giliai šių procesų analizę.

Atvirų durų diena Kauno mečetėje

(Atkelta iš 7-to psl.)

važiavę ir žmonių iš Vilniaus, Jonavos, Klaipėdos, Alytaus. Buvo netgi tokių, kurie jau ne pirmą kartą ateina į šį renginį. Kaip pasakė tą dieną apsilankiusi mečetėje viena dėstytoja: „Visada stebiu informaciją, kada vėl bus pravesta ši diena, kad galėčiau dar kartą apsilankyti mečetėje“. Taip

pat buvo galima pasivaikinti sausainiais, saldainiais, išgerti arbatos ar sulčių.

Su Allah pagalba ir toliau stengsimės organizuoti tokio pobūdžio renginius, supažindinti žmones su islamo religija, parodyti ir paaiškinti kokia iš tikrųjų religija yra islamas.

Kiekvieno mėnesio pirmąjį ir trečiąjį pirmadienį nuo 17.00 iki 17.30 val. per Lietuvos radijo stotį „Klasika“ klausykitės laidos totoriams su jos vedėju Ismailu Jakubovskiu.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos laikraštis

Totorių g. 6, 3000 Kaunas
Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.
SL Nr.238

Vyr. redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ 8-37-760816, E-mail: galsit@delfi.lt

Ats. sekretorius: Adas Jakubauskas ☎ 8-5-2605869, mob.8-682-72328

Redakcinės kolegijos nariai:

R. Makaveckas ☎ 8-37-390641,

M. Milkamanavičienė ☎ 8-315-27929,

J.Ridzvanavičius ☎ 8-37-736802,

E-mail: ridzjona@pit.ktu.lt

R. Jakubauskas ☎ 8-37-716885 mob.

8-674-17710 E-mail: rrj73@kalnieciai.lt,

A. Asanavičius ☎ 8-5-2771821

I. Mažitova ☎ 8-37-725758

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr.

Tiražas - 500 egz.

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.